

עקרונות ושינויים נדרשים בתפיסת המודיעין של ישראל

רועי תמיר

נייר זה יוצא לאור במסגרת פרויקט: "סדר יום אסטרטגי חדש לישראל"

<https://argaman.institute/project/israel-initiative/>

A New Strategic Agenda for Israel

עורך ראשי: ד"ר רונן שובל
עורך בפועל: ד"ר רפאל בן-לוי
עריכה: רחלי לביא
מנהלת מערכת: לינור עמיר
עימוד ועיצוב: מוטי אלכסנדרוביץ
עיצוב כריכה: יעל גלזברג
מו"ל: עמיעד כהן

רואה אור בירושלים

© כל הזכויות שמורות
למרכז לחרות ישראלית, אהליאב 5, ירושלים 9446778
נדפס תשפ"ו (2025)

Hebrew Edition © Herut - The Center for Israeli Liberty Publishers

All rights reserved

Printed in Israel

עקרונות ושינויים נדרשים בתפיסת המודיעין של ישראל¹

רועי תמיר

תקציר

כדי לייצר ביטחון אמיתי, מדינת ישראל נדרשת לסגל לעצמה ולממסד הביטחוני שלה ובתוך כך לקהיליית המודיעין, הוויה אסטרטגית של "כוננות עם שחר", המצמצמת את התניית המוכנות המבצעית בתלות במידע מודיעיני, נערכת מול יכולות האויב באיום הייחוס וללא תלות בהערכת הכוונות² שלו. זאת במקביל וללא סתירה למאמץ קבוע ורחב של שמירה על העוצמה והעדיפות המודיעינית של קהיליית המודיעין של ישראל ועל יכולתה לספק מענה למודיעין אסטרטגי, אופרטיבי וטקטי.

תפיסת מודיעין היא האופן שבו מדינה בוחרת לארגן, להפעיל ולבנות את גופי המודיעין שלה כדי שהתוצר המודיעיני שלהם ייתן מענה לצורכי הביטחון הלאומי. תפיסת מודיעין נכונה היא קריטית לביטחון הלאומי.

תהליכי השינוי שהתרחשו בתפיסת הביטחון של ישראל בשלושת העשורים האחרונים, גרמו גם לשינוי מהותי בתפיסת המודיעין הלאומית, שינוי זה תרם במשך שנים להיווצרות "טבעת האש" האיראנית סביב ישראל.

השינויים בתפיסת הביטחון, העצימו את משקלו הסגולי של המודיעין הישראלי והפכו אותו לדומיננטי ביותר. המעבר להסתמכות יתר על "אש-מנגד", "דיוק", "השפעה" ו"מב"ח" (המערכה שבין המלחמות) מיצב את קהיליית המודיעין כבסיס הכרחי למימוש התפיסה.

1 כל הכתוב בפרק זה הוא בלתי מסווג ומבוסס על פרסומים גלויים.

2 אין הכוונה שלא עוסקים בכוונות, אלא שהצבא בונה כוחו ועורך מוכנותו אל מול פוטנציאל האיום הצבאי.

בתפיסת המודיעין הקיימת מגולמות כמה **בעיות יסוד** ובהן:

- חוסר הסדרה רשמי של אופן פעולת הממסד המודיעיני בקומת הביטחון הלאומי.
- ועדת ראשי השירותים (ור"ש) איננה מעוגנת סטטוטורית.
- העדר הכוונה ובקרה שיטתית של הדרג המדיני על ארגוני המודיעין.
- לממשל בישראל יש תלות גבוהה בממסד המודיעיני בכל הנוגע ל"בירור המציאות"³ בדגש על תמונת מצב מדינית והערכה אסטרטגית.
- פעולה מודיעינית מוכוונת בעיקרה אוריינטציה מב"מית, הסתמכות יתר על מקורות איסוף טכנולוגיים ודחיקת יכולות איסוף "קלאסיות" שאינן נתפסות כטכנולוגיות לקרן זווית.
- סגירת יחידות ויכולות איסוף המיועדות בעיקרן לזמן מלחמה.

המענה הנדרש: העקרונות והשינויים הנדרשים בתפיסת המודיעין של ישראל עוברים דרך ביסוס מודעות תפיסתית, הסדרת הממסד המודיעיני באמצעות חקיקת חוק מודיעין לאומי, עיגון סטטוטורי של ור"ש, הקמת מסגרת ייעודית למחקר ולהערכה מדינית-אסטרטגית חיצונית לצבא, קביעת עיקרון מוביל של שמירה על גיוון מקורות איסוף והאיזון ביניהם, מוכנות והיערכות מתמדת למצב מלחמה, שינוי תפיסת הפעולה אל מול איומים מתהווים ויצירת איזונים חדשים אל מול "זירות שלום".

3 איתי ברון, **המחקר המודיעיני – בירור המציאות בעידן של תמורות ושינויים, המכון למחקר המתודולוגיה של המודיעין**, מהדורה מעודכנת, המרכז למורשת המודיעין והמכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין, ינואר 2021.

מבוא

צמיחה כלכלית של המשק מחד גיסא ומענה צבאי בעת הצורך לפלישה רחבה מאידך גיסא. שטחה הקטן של מדינת ישראל ומותנה הצרות הפכו את מוטיב הזמן לגורלי ולמכריע, וחייבו יכולת גיוס מילואים ושינוע כוחות מהירים. כך תיאר זאת בן גוריון: "אויבינו יכולים להתקיף אותנו במלוא כוחם מהיבשה, מהים ומהאוויר, ואם חלילה יגיעו לתל אביב בטרם נערוך ונגייס מלוא כוחנו – אנו אבודים"⁴. אתגר זה הצריך יכולת התרעה מודיעינית על פלישה צפויה ועל התקפה טרם התממשותה. אם לא תתקיים התרעה וכוחות המילואים לא יגויסו בזמן ובמהירות, הדבר יביא בהסתברות גבוהה ובניגוד לאינטרס הישראלי להתארכות משך המערכה. בבסיס גישתו של בן גוריון עמד הצורך לקצר את משך המערכה כדי לצמצם ככל האפשר את היקף הנפגעים מצידנו ואת הפגיעה במשק.

משנת 1979 ונוכח הסכם השלום עם מצרים, קיבל מאמץ ההתרעה ממד נוסף שבמסגרתו על קהיליית המודיעין הישראלית להתריע בפני "תפנית אסטרטגית". משמעותה של תפנית אסטרטגית בהקשר זה, היא שינוי מדיניות מצרית (בשל החלפת שלטון או נסיבות אחרות) בניגוד להסכמי השלום, וכוונה לצאת לפעולה התקפית נגד ישראל. ההתרעה במקרה זה נועדה לאפשר זמן היערכות מספק בהיבטי בניין הכוח והסטת משאבים למול האיום המצרי הפוטנציאלי.

האופן האבולוציוני שבו התפתחה קהיליית המודיעין של ישראל בתוך המארג הממסדי, הקנה למודיעין הישראלי דומיננטיות רבה בכל הקשור לביטחון הלאומי של ישראל. כך הפך כל מעשה המודיעין על משימותיו השונות (מעבר למשימת ההתרעה הקלאסית), לנדבך מרכזי בקבלת ההחלטות הישראלית לאורך העשורים השונים.

תפיסת מודיעין היא האופן שבו מדינה בוחרת לארגן, להפעיל ולבנות את גופי המודיעין שלה כדי שהתוצר המודיעיני שלהם ייתן מענה לצורכי הביטחון הלאומי. באופן טבעי, נוכח מורכבותו של מעשה המודיעין ברמה הלאומית, תפיסת מודיעין מורכבת ממגוון רחב מאוד של רכיבים, כגון סוגי ארגוני המודיעין הקיימים, חלוקת האחריות ביניהם, הגדרת יחסיהם עם מוסדות המדינה האחרים, היקף, הקצאת משאבי טכנולוגיה, סנסורים, תשתיות מחשוב וכוח אדם ופיזורם, הגדרת סוגי התוצר המודיעיני הנדרש, סדר העדיפות ביניהם ועוד. כדי שתפיסת המודיעין אכן תיתן מענה לביטחון הלאומי, יש צורך בבחינה מתמדת של התאמתה לצרכים נוכח השינוי המתמיד במציאות והשפעות אנושיות של פסיכולוגיה ותרבות ארגונית.

תהליכי השינוי שהתקיימו בתפיסת הביטחון של ישראל בשלושת העשורים האחרונים, הקרינו גם על תפיסת המודיעין ועל ביטוייה בקהיליית המודיעין של ישראל. פלישת חמאס לשטח ישראל בשבעה באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל, הן בגדר תמרוך המצביע על הצורך בבחינה מחודשת של תפיסת המודיעין הישראלית. האירועים הם הזדמנות גדולה לשינוי התפיסה ולהתאמתה לצרכיה העדכניים של מדינת ישראל.

לא קל להקיף את כלל ההיבטים הנוגעים לתפיסת המודיעין של מדינת ישראל. הסיבות המרכזיות הן: רוחב היריעה, ביטחון מידע ועוד. לא נוכל במסגרת פרק זה לעמוד על כלל ההיבטים של תפיסת המודיעין; ונתמקד בכמה נושאים בעלי חשיבות על סמך מידע גלוי בלבד תוך שילוב סוגיות שונות.

אחד מהיסודות המקובלים של תפיסת הביטחון הישראלית לאורך השנים היה רכיב ההתרעה. היכולת המשקית המוגבלת של המדינה הצעירה שהוקמה, חייבה הישענות על צבא מילואים, שיאפשר המשך

4 דוד בן גוריון, **צבא ומדינה**, 1953.

עוד איום קונבנציונלי, אפשר לשלוט בטרור מעבר לגבול ולהכילו.

השינוי שחל בתפיסת הביטחון הישראלית לא נשאר ברובד הרעיוני בלבד, אלא התבטא הלכה למעשה בבניין הכוח של הממסד הביטחוני והצבא בראשו ובהפעלתו: היחלשות של רעיון ההכרעה במעשה הצבאי לטובת ההתגוננות; השקעה ביכולות אש מדויקת מנגד, התבססות על מודיעין, הקטנת צבא היבשה והיחלשות יכולת התמרון וכשירות מערך המילואים; הגדלה ניכרת של ההגנה האקטיבית (כיפת ברזל וכו') וגדרות טכנולוגיות בגבולות; מיקוד במב"מ מתחת לסף המלחמה; התפתחות מאמצי השפעה ותודעה והימנעות ממימוש דוקטרינת בגין ביחס לתוכנית הגרעין האיראנית במשך שנים רבות מאוד, עד למבצע "עם כלביא".

השינויים בתפיסת הביטחון הגדילו לאין-שיעור את משקלו הסגולי של המודיעין הישראלי והפכו אותו לבעל דומיננטיות יתר. המעבר להסתמכות על "אש-מנגד", "דיוק", "השפעה" ו"מב"מ" מיצב את קהיליית המודיעין כתנאי למימוש הנחות היסוד החדשות של תפיסת הביטחון הישראלית.

אירוע שבעה באוקטובר הוא נקודת כשל קשה ביותר לקהיליית המודיעין הישראלית, המעידה על פערים בבסיסה של התפיסה

את תפיסת המודיעין יש לבחון במבט מורכב המאפשר מחד גיסא לזהות את הרכיבים הטובים שבה ומאידך גיסא את בעיות העומק המהותיות. אירוע שבעה באוקטובר הוא נקודת כשל קשה ביותר לקהיליית המודיעין הישראלית, המעידה על פערים בבסיסה של התפיסה. אין הכוונה בהקשר זה למוטיבים ולניואנסים בתהליך ההתרעה בימים שקדמו להתקפה, אלא להיבטי עומק עקרוניים

מערכת בריאה משתמשת במשברים הפוקדים אותה ללמידה ולשיפור התפקוד. כך נכון במשברים שגרתיים, קל וחומר במשברים קולוסאליים ייחודיים ברמה הלאומית, התובעים בחינה כנה של תפיסות היסוד והשתנות על פי הצורך. אירוע שבעה באוקטובר הוא כה עמוק ומטלטל ברמה הלאומית של המודיעין, עד שיש אף כאלה שטוענים כי היחס להתקפת חמאס לשטח מדינת ישראל צריך לבסס את ההבנה כי: "הפתעת התקפת חמאס בבוקר 7 באוקטובר, כרוכה בתהליך שינוי ארוך והדרגתי, שהלך ושמט בשנים האחרונות את הבסיס להנחות היסוד של תפיסת הביטחון הישראלית, ובראשן מושג ההתרעה..."⁵ ניכר כי שבעה באוקטובר הוא נקודת התפרצות מעל לפני הקרקע של הרבה מאוד זרמי עומק ששינו את תפיסת המודיעין הלאומית והשפיעו עליה באופן שתרים לפרוץ המלחמה.

מדינת ישראל וקהיליית המודיעין שלה נדרשות לבחינה מחודשת של תפיסת המודיעין הישראלית. פרק זה יציג עקרונות ושינויים נדרשים לתפיסת המודיעין של ישראל ויתארם.

התפיסה הנוכחית ובעיותיה

תפיסת המודיעין של מדינת ישראל, אינה עומדת בפני עצמה, היא שזורה בתפיסת הביטחון הרחבה של מדינת ישראל, מקרינה ומוקרנת, משפיעה ומושפעת. כך, נוכח שינויים מהותיים שחלו בתפיסת הביטחון של ישראל בשלושת העשורים האחרונים, הלכה והשתנתה גם תפיסת המודיעין של מדינת ישראל. ברקע ההשתנות עומדים תהליכים גאופוליטיים, מדיניים וצבאיים שעברו על העולם בכלל ועל המזרח התיכון בכללו. ביטויי השינוי היו זניחתם של עקרונות בסיס בתפיסת הביטחון הישראלית (גם אם לא כתובה ופורמלית) ואימוץ של הנחות יסוד חדשות, כגון תום עידן המלחמות הגדולות, העימותים מוגבלים בלבד והם מול ארגונים ולא מול מדינות, אין

5 גרשון הכהן, תום עידן ההתרעה, **ישראל השבוע**, 24.7.2005, עמ' 11.

אינטרסים פוליטיים והדלפות, הפך ור"ש לא פעם, באופן לא פורמלי, למעין קבינט חלופי.

מציאות זאת מייצרת כמה חסרים בסיסיים ומהותיים בתפיסת המודיעין של ישראל בקומה המתוארת:

1. אף שמדובר במרכיב מרכזי וקריטי במדינה, אין הגדרה סטטוטורית⁷ לאופן הפעולה הנדרש של הממסד המודיעיני בישראל, לאחריותו כלפי הממשל וכלפי גופים אחרים במדינה (המועצה לביטחון לאומי למשל) ולאופן שבו הוא מייצר אינטגרציה מודיעינית ומשאבית. מצב זה לכאורה אינו סביר בהתנהלותה של מדינה דמוקרטית והוא משאיר מרחבים גדולים ומהותיים מדי ל"רצון טוב". כמו כן, הוא פוגע ביכולת של גופים כמו המ"ל לממש את אחריותם ומותיר ללא בקרה את מאמץ האינטגרציה המודיעיני והמשאבית בממסד המודיעיני. היטיבה לנסח זאת הוועדה לחקירת מערך המודיעין בעקבות המלחמה בעיראק בראשות חבר הכנסת שטייניץ: "הוועדה מוצאת כי למעשה, נהנים ארגוני המודיעין והשירותים החשאיים מעצמאות רבה ומידת השליטה והבקרה של הדרג המדיני עליהם אינה מספקת. הוועדה גורסת כי מציאות זו אינה בריאה ואף אינה מיטיבה בטווח הארוך עם כושרם של הארגונים להשיג את המטרות שלשמן הם קיימים. הוועדה סבורה כי ראש הממשלה חסר את הכלים והתנאים המיטביים הן לצורך הפעלתם והכוונתם של ראשי השירותים ולצורך בחינת גישתם ובקרת פעילותם והן לצורך קביעת הצי"ח (ציון ידיעות חשובות) ובניין הכוח לטווח ארוך. ראשי הממשלות לדורותיהם נטו לסמוך על השירותים ובדרך כלל לאמץ את עמדותיהם ולפעול בהתאם להמלצתם. המציאות המתוארת היא תולדה של התפתחות היסטורית במדינה הנמצאת במלחמה מתמדת על קיומה ובשל הצורך להקפיד על שמירת

באופן פעולת מערכת המודיעין הישראלית. עם זאת, במהלך מלחמת חרבות ברזל (אשר טרם הסתיימה נכון לזמן כתיבת פרק זה) באו לידי ביטוי גם היבטים חיוביים רבים ובהם: בנק מטרות נרחב ועמוק מול חזבאללה, הכנת "כפתורים אדומים" לחירום (למשל "מבצע הביפרים") ומודיעין מדויק לפגיעה בבכירים בחמאס, בחזבאללה ובאיראן. כדי להקל את הבנת הבעיות והפערים בתפיסת המודיעין הנוכחית, נחלק אותם לכמה קומות מובחנות.

הממסד המודיעיני⁶ בקומת הביטחון הלאומי

הממסד המודיעיני הוא בעל חשיבות רבה ליכולת המדינה לעמוד ביעדי הביטחון הלאומי. באופן טבעי קומה זאת עוסקת במפגש של הממסד המודיעיני עם הדרג השלטוני במדינה ובמערכת היחסים ביניהם. קיימים כמה מודלים לארגון הממסד המודיעיני במדינה. השונות נובעת לרוב מהבדלים בשיטת השלטון (משטר נשיאותי, פרלמנטרי, רפובליקני). עם זאת ישנה תבנית בסיס הרווחת ברוב המדינות, שבמסגרתה הממסד המודיעיני נחלק לשלושה תחומים עיקריים: מודיעין צבאי, מודיעין חו"ל ומודיעין פנים. הביטוי לכך בישראל הוא החלוקה: אמ"ן, מוסד ושב"כ. במדינת ישראל ראש אמ"ן כפוף לרמטכ"ל שכפוף לשר הביטחון, וראש המוסד וראש השב"כ כפופים ישירות לראש הממשלה. בממסד המודיעיני בישראל קיימת ועדה, המכונה "ור"ש – ועדת ראשי השירותים, הכוללת את כל ראשי הארגונים והמזכיר הצבאי של ראש הממשלה. תפקידה הוא לתאם את הפעילות בין הארגונים. לוועדה זו אין מעמד רשמי והיא מבוססת על רצונם הטוב של משתתפיה. כאשר ראש הממשלה מגיע לדיון בוור"ש, מצטרף אליו ראש המועצה לביטחון לאומי. במציאות השלטונית הקיימת במדינת ישראל, שבה הקבינט הביטחוני רווי

6 בהקשר הישראלי, הכוונה במושג זה היא לליבת קהיליית המודיעין הישראלית – אמ"ן, שב"כ ומוסד.

7 הגוף היחיד שלגביו קיים חוק ייעודי הוא השב"כ – חוק שירות הביטחון הכללי התשס"ב.

האזרחי, שתיתן פרספקטיבה נוספת לדרג המדיני להערכה המדינית המיוצרת בצה"ל, תעשיר את עומק התמונה שבידי הדרג המדיני ותאפשר קבלת החלטות מבוססת.

קומת התפיסות

אחד הרכיבים המרכזיים בעשור וחצי האחרונים בתפיסת הביטחון של מדינת ישראל היה רעיון המניעה וההשפעה שאחד מרכיביו הוא המב"מ – המערכה שבין המלחמות. המב"מ התפתחה והפכה למרחב התפיסתי המרכזי שבמסגרתו ולאור עקרונותיו פעלה מדינת ישראל כנגד האיומים שסביבה. לארגוני המודיעין של מדינת ישראל היה תפקיד מרכזי בעיצוב התפיסה ובמימושה. לאורך שנים אלה, הוגדרה המערכה בעיקרה, כסך המאמצים הנעשים בשגרה כדי לצמצם, לעכב ולמנוע הצטיידות של האויב באמצעי לחימה וביכולות המפירים את האיזון מול צה"ל ומדינת ישראל. במסמך אסטרטגיית צה"ל שנכתב בתקופת איזנקוט כרמטכ"ל, הוגדרו מטרות המב"מ כך: "לצמצם איומים קיימים ומתהווים, להרחיק את המלחמה הבאה וליצור תנאים טובים יותר לניצחון בה, לשמר את ההרתעה ולחזק אותה, להגדיל את הנכסיות של מדינת ישראל בכלל וצה"ל בפרט, לשמר את חופש הפעולה של צה"ל ולצמצם את זה של האויב".¹¹

כרקע לתיאור הבעיה, יש לציין כי בהקשר של תפיסת המב"מ יש שונות בין צה"ל ואמ"ן בתוכו לבין המוסד והשב"כ. שני ארגוני המודיעין האזרחיים של מדינת ישראל, המוסד ושב"כ, פועלים מטבעם ועל פי אופיים בתצורה קבועה של מב"מ. כמו כן, על פי הגדרתם, הם אינם נושאים בתפקיד מרכזי בעת מלחמה. צה"ל ואמ"ן לעומתם, נדרשים כחלק

הסודיות הרבה המאפיינת את עבודת השירותים, באמצעות מידור וצמצום מעגל שותפי הסוד. הוועדה מסכימה כי התנהלות שירותי המודיעין תחת מעטה כבד של חשאיות היא תנאי הכרחי להצלחתם. עם זה קובעת הוועדה כי **צורך מובן זה אינו פוטר את שירותי המודיעין מחד, ואת הממשלה מאידך, מקיום השליטה והבקרה הנחוצות לצורך הבטחת התקינות, היעילות וההצלחה של עבודת השירותים**.⁸

2. אין ישות או גורם המסנכרן, מתאם ומתווך את השיח השוטף והקבוע בין הממסד המודיעיני לראש הממשלה ולהפך. במדינת ישראל ושיטת השלטון הנהוגה בה, ראש ממשלה הוא ישות ראשית הנושאת עומס ניהולי גדול במיוחד. למציאות שבה ראש המוסד וראש השב"כ כפופים ישירות לראש הממשלה יתרונות מחד גיסא בכל הקשור לזמינות השיח ההדדי ולנגישותו, אולם מאידך גיסא היא פוגעת מאוד ביכולת הבקרה השוטפת נוכח ריבוי העיסוקים של ראש הממשלה. הדבר נכון גם בהקשר הרחב יותר בוור"ש. "ואולם, למרות עובדות אלה, הידועות לכל, לא הסדירה המדינה מעולם בחוק את פעולתה של מערכת המודיעין והשירותים החשאיים שלה, ולא פתרה את הבעיות בפיקוח, תיאום וניהוג פעולה זו הנובעות מכך שראשי השירותים כפופים ישירות לראש הממשלה, ללא כל סמכות ביניים".⁹

3. לממשל בישראל יש תלות גבוהה בממסד המודיעיני בכל הנוגע ל"בירור המציאות"¹⁰ בדגש על תמונת מצב מדינית והערכה אסטרטגית. הדבר נובע מריכוז התחום בחטיבת המחקר של אמ"ן, (שהיא יחידה צבאית בתוך צה"ל) ובחלק מהזירות גם בגוף המחקר של המוסד. אין כיום בישראל תשתית תפקודית, בדגש על המרחב

8 דו"ח הוועדה לחקירת מערך המודיעין בעקבות המלחמה בעיראק, הכנסת, ועדת חוץ וביטחון, ניסן התשס"ד־מרץ 2004. ההדגשות אינן במקור.

9 עופר שלח, יעקב פרי ומאיר כהן, דברי הסבר להצעת חוק השירותים החשאיים, התשע"ז־2017.

10 איתי ברון, המחקר המודיעיני.

11 גדי איזנקוט, אסטרטגיית צה"ל, (2015, 2018).

ומתמשכת המתקיימת בכלל הדרגים. המודיעין הנדרש למלחמה קשור לממדים רבים ובהם ידע מגוון על אודות האויב – מיקומו, תורת הלחימה שלו, כוחותיו וכשירותם, אמל"ח ויכולותיו, וכן היבטים הקשורים לתהליכי הנגשת המודיעין לכוחות המבצעים. המב"מ אינו חותר לניצחון מוחלט אלא לפגיעה נקודתית ממוקדת, במובן הזה הוא עומד בסתירה לרעיון של ניצחון, תמרון והכרעה.

לצד הצלחות מבצעיות רבות, המב"מ שאב את מרבית הקשב והוביל לשחיקת העיסוק בחלק מהתפקודים ההכרחיים כגון מוכנות למלחמה.¹⁴ מב"מ ומלחמה הן שתי מסגרות תפיסתיות שונות, המעבר ביניהן מורכב, ולא פעם מתוארת השפעת המב"מ על הגופים המרכזיים שעסקו בו ברוח זו: "אותם גופים (כגון אמ"ן וחיל האוויר) עצמם גם חוו שחיקה של יכולות, הסטה של קשב, ואף עיוותי מציאות שתאמו לפעילות במב"מ. תופעות של העדפת הדחוף על פני החשוב, ושימוש במודיעין למלחמה לצורכי המב"מ, טשטשו את האבחנות בין המב"מ למלחמה ויצרו עיוותי תפיסה על אודות היריב".¹⁵ יש לזכור כי מעצם אופיו כמערכת דינמית עם הקשר דומיננטי של מודיעין זמן אמת, הצריך המב"מ השקעה והקצאה של משאבים רבים מאוד של כוח אדם מודיעיני, אמצעי איסוף וקשב מפקדים בכירים.

כך, לאורך השנים, המב"מ הפך לרועץ לממסד המודיעיני ולהערכותיו. אף שקהיליית המודיעין הישראלית ידעה כי היא אינה מונעת את התהוות האיום מסביב למדינת ישראל, אלא רק מעכבת ומשבשת אותו, היא נאחזה בעשייה במב"מ כהוכחה לפעולתה מולו. כך התפתחו והתעצמו היכולות של איראן, של חזבאללה, של חמאס, של מיליציות שיעיות ושל החות'ים. כך, גם מול חמאס וגם מול חזבאללה

מהגדרות היסוד של הצבא להיות הגורם המרכזי והעיקרי הנערך למלחמה ופועל בה עם התרחשותה. כלומר, מדובר ב-DNA משימתי שונה של הגופים (באמ"ן אומנם קיימים גופים המתנהלים בהגדרתם בעקרונות מב"מ, אולם הם בודדים וחריגים). למרות זאת, תפיסת המב"מ הלכה והתרחבה וקנתה לה מעמד עיקרי באופרציה של הממסד המודיעיני של מדינת ישראל. המב"מ במהותה מותנית מודיעין ותובעת עיסוק מודיעיני נרחב – "הפעילות במב"מ מבוססת על מודיעין איכותי".¹²

בעשור וחצי האחרונים, נשאב הממסד המודיעיני ובעיקר אמ"ן למב"מ ששימש עבורו כר נוח לביטוי עוצמותיו, בדגש על מודיעין זמן אמת ויצירתיות. הפעולות במסגרת המב"מ העצימו אפוא את מעמדו של הממסד המודיעיני והעניקו לו הילה של כול-יכול. על פי פרסומים זרים, עסקה המערכה הישראלית לאורך השנים בתקיפת העברות אמל"ח "יוקרתי" מאיראן לחזבאללה דרך סוריה, פגיעה בהתבססות הציר השיעי בסוריה, עיכוב ושיבוש תוכנית הגרעין האיראנית, חיסול מוקדי ידע, סיוע למצרים בלחימה בדאעש בסיני¹³ ועוד.

המב"מ שאב את מרבית הקשב והוביל לשחיקת העיסוק בחלק מהתפקודים ההכרחיים כגון מוכנות למלחמה

המב"מ שונה באופיו ממלחמה בממדים רבים. הפעילות במב"מ היא בעיקרה אל מול פרשיות תחומות זמן, התרחשויות זמן אמת, חלקן מתפרצות, והמודיעין הנדרש הוא בהתאם. המב"מ מבוצע רובו ככולו בקומת המטכ"ל. לעומת זאת, המלחמה באופייה, מצריכה מסכת הכנות תמידית, רחבה

12 ש.ם.

13 ראה למשל עדכון ב-Ynet על ריאיון שערך נשיא מצרים לתוכנית "60 דקות" האמריקאית, שם התייחס לנושא: "נשיא מצרים: ישראל משתפת איתנו פעולה במלחמה נגד דעאש בסיני, Ynet, 4.1.2019.

14 למוכנות למלחמה בהקשר המודיעיני ממדים רבים, חלקם יתוארו בפסקאות התיקון הנדרש.

15 דנה פרייזלר-סוויירי, "המעבר מהמב"מ למלחמת 'חרבות ברזל'", **בין הקטבים**, 41 (ינואר 2024).

איום קונבנציונלי וכו') הביאו לכמה תופעות שליליות במאמץ המודיעין ובתוכן:

1. דחיקת יכולות איסוף "קלאסיות" שאינן נתפסות כטכנולוגיות לקרן זווית.
2. סגירת יחידות יכולות איסוף המיועדות בעיקרן לזמן מלחמה.
3. שחיקת מיומנויות יסוד במקצועות המודיעיניים.¹⁶

דחיקת יכולות איסוף "קלאסיות" שאינן נתפסות כטכנולוגיות לקרן זווית

אחד מעקרונותיה היסודיים של תפיסת מודיעין הוא השאיפה לגיוון רב ככל האפשר של מקורות איסוף מידע. גיוון מקורות איסוף נדרש לגיבוש תמונת מצב של המציאות, האויב והאיומים. מאחר שבמקרים רבים אין מקור אחד המספק את כלל המידע הנדרש, הכרחי לגוון את סל המקורות. **ככל שישנם מקורות מידע שונים ורבים יותר** (למשל לוויינים, האזנה לתקשורת, מקור אנושי וכו'), **תמונת המודיעין עשירה, מגובה ושלמה יותר. ככל שתמונת המודיעין איכותית ומלאה יותר, כך עולה היכולת לנתח את האיומים, להעריך אותם ולפעול מולם.** באופן טבעי, מאמץ מודיעין לאומי נתון תמיד בסד משאבי כלשהו. השאיפה להחזקת סל מקורות איסוף רחב ככל האפשר, ניצבת תמיד במתח מול יכולת האחזקה המשאבית שלהם (משאבים אנושיים וטכנולוגיים כאחד).

בשני העשורים האחרונים, במסגרת ההתפתחות הטכנולוגית ותהליכי עומק שעברו על הממסד המודיעיני בישראל, הלכה והתגברה ההסתמכות על מקורות איסוף טכנולוגיים ובעיקר על יכולות איסוף בסייבר.¹⁷ יכולת איסוף בסייבר היא אטרקטיבית מאוד שכן היא מאפשרת במקרים רבים הצצה לליבת הסוד של האויב וגם "שאיבת" היקפי מידע עצומים. מבצעי איסוף בסייבר מצריכים לא פעם יכולת

התפתחה עמדה של הבלגה: חמאס וחזבאללה התעצמו, אך ישראל נמנעה מלפעול נגדם. ההצדקה לכך הייתה שישראל "מרתיעה" את האויב, שלא יעז לפתוח במלחמה כוללת נגדה.

אפשר להמחיש את הפער שנוצר בהקשר של האיום על מדינת ישראל, דרך השימוש במב"מ לעומת פעולה מלחמתית, כהבדל בין המושגים "תחושת ביטחון" ו"ביטחון". "תחושת ביטחון" היא מושג רך המבטא עמדה פסיכולוגית של פרט או ציבור המושגים דרך מצג (אמיתי או שקרי) שיוצר "ספק הביטחון". זאת לעומת המושג "ביטחון" המבטא מדד מובהק, מבוסס פרמטרים מקצועיים, של קיום של איום או אי קיומו, והיכולת להתמודד איתו.

קומת היכולות

בעשורים האחרונים, חלה התפתחות טכנולוגית עצומה בעולם במגוון תחומים: יכולות מחשוב, תקשורת, אופטיקה, אחסון מידע, אלגוריתמיקה ועוד. התפתחות זאת לא פסחה על מאמץ המודיעין של קהיליית המודיעין הישראלית ויצרה תהליכי עומק ששינו את אופן מימוש המאמץ. כך חיישנים, אמצעי תצפית, מערכות מחשוב ותקשורת ושלל פיתוחים שולבו בעשייה המודיעינית ושיפרו את תוצריה. קהיליית המודיעין נכנסה לעידן של מידע עתק (big data), שאתגר חלק משיטות העבודה המסורתיות בתחום: היקפי המידע האדירים הביאו פוטנציאל מודיעיני רב, אך בד בבד יצרו גם אתגרים חדשים של אחסון ואחזור מידע, ברירת הבר המודיעיני מן התבן, ותעדוף בעיבוד הנתונים.

ההסתמכות ההולכת ומתעצמת של קהיליית המודיעין הישראלית על טכנולוגיה מתקדמת לסוגיה, לצד השינויים שחלו באופי האיומים ובהנחות היסוד של תפיסת הביטחון הישראלית (תום עידן המלחמות, אין

16 סעיף זה לא יורחב במסגרת הסקירה נוכח ההקשר השונה. להרחבה ראה רועי תמיר, "אמן" – קווים לדמותו של השבר", **השילוח**, 38 (אלול תשפ"ד, ספטמבר 2024).

17 הכוונה היא ליכולת לחדור למערכות מחשב של אויבים ולאסוף משם מידע.

שגרה רגילה והן מתוך סיטואציות משבריות. בתחום האוסינט, נסגרה ב־2021 יחידת "חצב" שפעלה עשרות שנים והייתה המסגרת המרכזית בקהיליית המודיעין המתמחה באיסוף מידע ממקורות גלויים ובהם רשתות תקשורת ערביות (ובכללן מדיה חברתית). כך, "הישגיה המשמעותיים של חצב זכו להערכה רבה בקרב המפקדים בשטח, אבל כמו במקרה של האלחוטנים, בתוך 8200 זילזלו בהם וגם לכאן הוכנסו מערכות אוטומטיות, ובהמשך קיצצו בכוח האדם ובתקנים למומחי שפה".²² זאת ועוד, במסגרת ההסתמכות על טכנולוגיה: "...בצמרת אמ"ן העדיפו את הבינה המלאכותית, 'המכונה' המתרגמת תוכן בתצורות שונות ובהיקפים גדולים, על פני תהליך אנושי שמביא איתו תובנות ועומקים שהמכונה לא תדע לעולם לתת. חלק מהביקורת בקרב יוצאי אמ"ן מתמקד באיבוד כשיריות בסיסיות של יחידת חצב..."²³

מאז ומתמיד, היכולת לקבל מודיעין מאנשים הנמצאים בצידו של האויב – אזרחים, גורמי ביטחון ובעלי יכולת תנועה גלויה בצד האויב – הייתה אחת מפעולות המודיעין הבסיסיות. למאמץ היומינט יתרונות וחסרונות, אולם הוא בכל מקרה נדבך יסוד במארג העשייה המודיעינית. קהיליית המודיעין הישראלית השקיעה מאז ומעולם מאמצים להפיק מודיעין ממקורות אנושיים. בחלק מגופי המודיעין כגון שב"כ, היומינט היה ההתמחות המרכזית

ברם, הריצה של הממסד המודיעיני בישראל לעידן הטכנולוגי והקיברנטי, גררה ירידה במעמדו של המאמץ היומינטי והחלשתו. הדבר בא בד בבד עם קשיי גיוס מקורות בארגוני הטרור המרכזיים,

טכנולוגית מתקדמת ומשאבים מדינתיים. ישראל מוגדרת כאחת משלוש מעצמות הסייבר החזקות בעולם – "בתחילת העשור השלישי של המילניום נחשבה ישראל לאחת המדינות המובילות בעולם בתחום הסייבר..."¹⁸

תופעת השימוש הגובר באיסוף מודיעין על בסיס טכנולוגיה מתקדמת, יצר "הסתמכות יתר" תרבותית ותפיסתית שגרמה לחוסר עניין מערכתי במאמצים שאינם נתפסים כ"טכנולוגיים", כ"סופר מתוחכמים" וכבעלי ערך

עם זאת, תופעת השימוש הגובר באיסוף מודיעין על בסיס טכנולוגיה מתקדמת, יצר "הסתמכות יתר" תרבותית ותפיסתית¹⁹ שגרמה לחוסר עניין מערכתי במאמצים שאינם נתפסים כ"טכנולוגיים", כ"סופר מתוחכמים" וכבעלי ערך. אחד התורמים הסבירים לכך, היה הובלת הממסד המודיעיני בישראל בשנים האחרונות על ידי אנשי מבצעים (בשונה מאנשי מודיעין) בדגש על אמ"ן ושב"כ (ראש המוסד הוא באופן קבוע איש מבצעים). מציאות זאת הביאה לכך שבשנים האחרונות חדלה או צומצמה ההסתמכות על מאמצי איסוף בסיסיים וחשובים למארג המודיעיני, בתוכם מאמץ איסוף מודיעין ממידע ומתקשורת גלויה ("אוסינט")²⁰ ואף תחום המודיעין האנושי ("יומינט")²¹.

ביטויים להשתנות התפיסה המודיעינית ולהשפעתה על מאמצים בסיסיים כגון האוסינט והיומינט, היה אפשר לראות לאורך השנים האחרונות, הן מתוך

18 מתניה רכפורט, **סייבר מאניה**, הוצאת כנרת זמורה, 2021.

19 להרחבה, ראה רועי תמיר, "אמ"ן – קווים לדמותו של השבר".

20 OSINT - Open Source Intelligence

21 HUMINT - Human Intelligence

22 גיא אסיף, "הכינוי שלנו הוא קופי שמע: הזלזול המסוכן באלחוטנים של 8200", **Ynet+**, 31.5.2024.

23 רועי קייס, "אם יחידת המודיעין חצב לא הייתה נסגרת – 7 באוקטובר היה נראה אחרת?", **כאן – תאגיד השידור הישראלי**, 9.10.2024.

הישראלית השתנתה. אחד התוצרים הנלווים לשינוי זה, היה סגירתן של מסגרות ויכולות איסוף שייעודן העיקרי הוא מלחמה.

באופן טבעי, ונוכח תפקידו המרכזי בהקשרי מלחמה לעומת ארגוני המודיעין האזרחיים, הדבר מתבטא בעיקר ביכולות הקשורות למודיעין הצבאי. להדגמת ההשלכות של השינוי בתפיסת המודיעין בהקשר זה, נביא את סגירת יחידת איסוף מסמכים ושלל טכני (אמש"ט) וגריטת מערכי האיסוף האורגניים של המערך המתמרן הקרבי.²⁸ נדגיש כי ביטויים אלה הם פועל יוצא מוחשי של תפיסה ארגונית ותודעתית הרואה במלחמה דבר שפס מן העולם.

מאמץ האמש"ט הוא נדבך בסיסי במעשה המלחמה בכל העולם והוא מתייחס ליכולת **להפיק מודיעין** מכלל השלל שנתפס בשטח האויב ובתשתיותיו הצבאיות והאזרחיות **תוך כדי המלחמה ולאחריה** – הן חומר כתוב ומודפס (יומני מבצעים, מפות, תרשימים וכו'), הן מדיה דיגיטלית (טלפונים ניידים, מחשבים, מערכות תקשורת וכו') והן אמצעי לחימה (שמהם אפשר להפיק מודיעין טכנולוגי). יכולת האמש"ט פעלה באמ"ן במשך עשורים רבים ובאה לידי ביטוי במלחמות ובמבצעים השונים.²⁹ המסגרת הארגונית שהייתה אמונה על מאמץ האמש"ט באמ"ן עברה גלגולים רבים במשך השנים עד שנסגרה לפני שנים מספר.³⁰ ההוכחה הטובה ביותר לחשיבותה של היכולת, התבטאה בהקמתה מחדש של יחידת האמש"ט מייד עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל.

חזבאללה וחמאס, שלהם מודעות גבוהה מאוד לביטחון מידע ומאמצים קבועים לסיכול ריגול.²⁴ כך למשל, סביב משבר שפקד את יחידת היומינט האמ"נית 504, "היו קולות שקראו לסגור את היחידה. בסגנון של 'עבר זמנו של היומינט'. העולם עבר לדיגיטל, לסיגינט".²⁵

גם בשב"כ למשל, שהוא ארגון יומינטי במהותו, חל שינוי בשנים האחרונות שהתבטא בכך ש: "באופן כללי... הוסטה הספינה של השב"כ יותר ויותר לכיוונים טכנולוגיים, על פני יומינטיים",²⁶ דבר שהביא לכך ש"שב"כ התפתח... חוסר איזון בין מקורות המודיעין השונים... הארגון הלך יותר ויותר לעולמות הטכנולוגיים – דאטא מיינינג, סיגינט, ויזינט, סייבר וכו'".²⁷ אין הכוונה באבחון זה לומר שהממסד המודיעיני בישראל חדל מלעסוק במאמץ יומינטי, אלא להצביע על כך שברמה התפיסתית חל שינוי לאורך השנים האחרונות ביחס לנושא זה.

סגירת יחידות ויכולות איסוף המיועדות בעיקרן לזמן מלחמה

אחד המבחנים הלאומיים העיקרים לכל מדינה, הוא מוכנותה למלחמה ותפקודה במהלכה. לכשירות מאמצי המודיעין השונים ולמוכנותם השפעה חשובה ורבת משקל על איכות המוכנות למבחן זה ועל התפקוד בו. כפי שציינו, השתנות תפיסת הביטחון הישראלית בשלושת העשורים האחרונים ובתוך כך השתרשותה של הנחת יסוד בדבר "תום עידן המלחמות" הגדולות, בוודאי כאלה המצריכות תמרון רחב לשטח האויב, הביאה לכך שגם תפיסת המודיעין

24 היציאה הישראלית מרצועת עזה ב־2005 הפכה את גיוס המקורות שם לקשה עוד יותר.

25 מפקד מערך המבצעים המיוחדים של צה"ל בריאיון ראשון, בן כספית, **אתר הגבורה**, 4.2.2017.

26 איתי אילנאי, "תודעת שירות: מהעיוורון המודיעיני המוחלט עד גבורת הלוחמים – מה קרה לשב"כ ב־7 באוקטובר ובחודשים שלפניו?", **ישראל היום**, 5.12.2024.

27 שם.

28 הכוונה בעיקר ליחידות תצפית ואיסוף חזותי.

29 נעם שפירא, "יחידת האמש"ט מאז ועד היום", **אתר עמותת 8200**, 1.3.2024.

30 ראה שם. עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל הוקמה מסגרת צבאית לעיסוק בתחום.

אמיתי, מדינת ישראל נדרשת לסגל לעצמה ולממסד הביטחוני שלה ובתוך כך לקהיליית המודיעין, הווייה אסטרטגית של "כוננות עם שחר", המצמצמת את התניית המוכנות המבצעית בתלות במידע מודיעיני ונערכת מול יכולות האויב. זאת במקביל וללא סתירה למאמץ קבוע ורחב של שמירה על העוצמה והעדיפות המודיעינית של קהיליית המודיעין של ישראל ויכולתה לספק מענה למודיעין אסטרטגי, אופרטיבי וטקטי.

סגירת יחידות האיסוף הקרבי האורגניות ביבשה הביאה לפגיעה קשה בכשירותם של כוחות היבשה

הנחת עבודה מרכזית נדרשת של תפיסת המודיעין, צריכה להיות כי המלחמה היא עובדה אפשרית, שרירה וקיימת במציאות הביטחון הלאומי של מדינת ישראל עשורים קדימה. מכיוון שכך, עליה להגדיר תהליכים ופעולות שייצרו מוכנות מתמדת של המודיעין הלאומי להתרחשותה.

תפיסת מודיעין חדשה של מדינת ישראל, נדרשת לתת מענה בהגדרה ובמעש להיבטים המהותיים האלה:

1. קיום כלל מאמצי המודיעין מתוך מודעות (awareness) תפיסתית.
2. הסדרת התנהלות הממסד המודיעיני בקומת הביטחון הלאומי.
3. שכלול וגיוון הערכת המצב המדינית-אסטרטגית בפני הדרג המדיני.
4. קביעת עיקרון מוביל של שמירה על גיוון מקורות האיסוף והאיזון ביניהם.
5. מוכנות והיערכות מתמדת למצב מלחמה.
6. שינוי תפיסת הפעולה מול איומים מתהווים.
7. יצירת איזונים חדשים מול "זירות שלום".

בכל פעולת תמרון של כוחות קרקעיים לשטח אויב קיימים כמה מאמצי יסוד צבאיים מקובלים, כגון אש, לוגיסטיקה ואיסוף. מאמצים אלה נועדו לאפשר את התמרון של האוגדות, החטיבות והגדודים, ולהבטיח עצמאות וגמישות תפקודית גבוהה ככל האפשר של המסגרות המתמרנות. גם בתחום זה ומתוך תהליך מתמשך רב-שנים של שחיקה ברעיון התמרון וצבא היבשה, נסגרו יכולות האיסוף האורגניות של האוגדות המתמרנות. התוצאה: "סגירת יחידות האיסוף הקרבי האורגניות ביבשה הביאה לפגיעה קשה בכשירותם של כוחות היבשה"³¹. לעומת תהליך שחיקה זה, הלך והתבסס איסוף קרבי, נייח וגלוי לאורך הגבולות כחלק מתפיסה הגנתית של אבטחת הגבול. "איסוף בגבולות נסמך על יכולותיו של האיסוף הנייח, האמון על איתור אויב במרחב הסמוך למכשול ובמניעת חדירה, באמצעות מכ"מים ואמצעי תצפית המותקנים על תרנים לאורך הגבול. עם זאת האיסוף הנייח מתקשה לפצל קשב ולאסוף מידע על מרחבים מרוחקים מהגדר. יתר על כן, האיסוף הנייח נוטה להיפגע על ידי האויב בעת לחימה, ואין להסתמך עליו באופן בלעדי"³². העיקרון המרכזי שנפגע מסגירת האיסוף הקרבי של הדרג המתמרון, היה אורגניות ועצמאות הפעולה של יחידות קצה אלו.

העקרונות והשינויים הנדרשים בתפיסת המודיעין של ישראל

מדינת ישראל, דרך ארגוני המודיעין שלה, צריכה לנסח מחדש את תפיסת המודיעין הלאומית. לא רק לנוכח האירועים המטלטלים של שבעה באוקטובר, אלא מתוך צורך עז לתקן את התפניות שחלו בתפיסה מאז שנות התשעים.

צעד ראשון וקריטי בשינוי הוא איזון מחדש של מערכת היחסים התפיסתית בין המודיעין לבין הדרג המדיני, ראשות הצבא וגורמי אג"מ. כדי לייצר ביטחון

31 ציטוט מכתב סיכום תפקיד מ-2023 של רס"ן ממחלקת תו"ל במפקדת זרוע היבשה, מתוך: גיא חזות, **צבא ההייטק וצבא הפרשים**, מודן הוצאה לאור והוצאת מערכות, 2024.

32 אופיר אברהם, "הצורך בהשתנות האיסוף הקרבי הנייד", **מערכות**, 497, 29.6.2023.

קיום כלל מאמצי המודיעין מתוך מודעות (awareness) תפיסתית

בתחום המודיעין קיימים מאמצים מסוגים שונים. מחקר להתרעה, מחקר תו"ל (תורת לחימה) אויב, מטרות, מחקר שטח, איסוף לסוגיו, מבצעים ועוד. כלל המאמצים נועדו לתת מענה לצרכים ולצרכנים השונים, מהדרג המדיני ועד לגדוד המתמרן. כדי ליצור מערכת מודיעינית לאומית המבוססת על תפיסת מודיעין הרלוונטית למדינת ישראל, צריך הממסד המודיעיני לסגל ולהשריש מודעות תפיסתית לשני ממדים מרכזיים במציאות: האחד, חוסר היכולת לחזות בוודאות את התפתחות המציאות, ומכאן שהאפשרות שנופתע היא חלק מתבניות הבסיס של המציאות, והשני, ייחודיות הרכיב הדתי-תרבותי של אויבי ישראל שמגדיר את השמדת מדינת ישראל כמהות קיומם, זאת מאחר שעצם קיומה של מדינת ישראל סותר את תפיסתם הדתית. ביסוס מודעות תפיסתית לגבי שני ממדים אלה לצד אחיזה בלתי מתפשרת ביסודות המקצוע המודיעיני, יבטיחו תוצר מודיעיני לאומי איכותי ומאוזן יותר.

הסדרת אופן התנהלות הממסד המודיעיני בקומת הביטחון הלאומי

ארגוני המודיעין בישראל הם רכיב כבד משקל במארג הממלכתי של מדינת ישראל. הממסד המודיעיני שזור ומשולב בהיבטים רבים מאוד בקומת הביטחון הלאומי. אופן ההשתלבות של הממסד המודיעיני בקומה זאת העסיק מאז קום המדינה את ראשיה וקברניטיה. נראה שזהו אחד הנושאים שעסקו בו גורמים רשמיים ושאינם רשמיים באופן נרחב ומגוון ביותר במשך עשורים. "הנה כי כן, סוגיה זו לובנה, נדונה ונטחנה עד דק. ועדות, מומחים והוגים הפכו בה והפכו בה עד שכמעט ולא נותרו ד' אמות להתגדר בהן בנושא זה"³³.

האתגר

ליבת האתגר שבסוגיה קשורה לשני היבטים קריטיים באספקט השלטוני הדמוקרטי: הכוונה ובקרה. כלומר, כיצד הדרג השלטוני הנבחר במדינת ישראל מממש את אחריותו ומכווין את העשייה המודיעינית הלאומית (כגון קביעת הצי"ח הלאומי או הגדרת איום הייחוס)³⁴ וכיצד הוא מקיים בקרה על מימוש הכוונה, מיצוי המשאבים וקיומה של סינרגיה בין ארגונית.

ברם, למרות חשיבותו המהותית העצומה של נושא הביטחון הלאומי והעיסוק הנרחב בו במשך שנים, לא הגיע הדבר לכדי פתרון. הנושא לא הוסדר, ובפרספקטיבה היסטורית נראה כי לא בכדי. באופן פעולת ממסד מודיעיני בקומת הביטחון הלאומי טמון מתח מובנה וקשה ליישוב. מחד גיסא, על ארגוני המודיעין לפעול בחשאיות ובשיטות פעולה שאינן דולפות למרחב הציבורי, ולשמור על יכולת פעולה ערמומית ויצירתית שאינה מתיישבת תמיד עם הקלאסיקה של החוק היבש. נושא זה עלול להיות מורכב ביותר נוכח המצב בישראל בהיבטי חוק ומשפט בשנים האחרונות. מאידך גיסא, העדר הסדרה חוקית לנושא כה מהותי, מביאה לא פעם לכך שיכולתן של ישויות לאומיות כגון ראש הממשלה או המועצה לביטחון לאומי לממש את תפקידן, נפגעת. על כך יש להוסיף את אופן פעולת הארגונים, הסנכרון ביניהם ומיצוי המשאבים הלאומיים אשר אינו מיטבי.

המצב הקיים

עיון באבולוציית המציאות הישראלית מאז קום המדינה, מראה כי האופן שבו התארגנה פעולת הממסד המודיעיני בקומת הביטחון הלאומי, אינו מקרי. זהו מצב שבו לכל הצדדים (ראש ממשלה מחד גיסא וארגוני המודיעין מאידך גיסא) נוח יותר לקיים את האינטראקציה באופן הקיים מאשר לממשה בחלופות אחרות. גם אם כלל הגורמים מבינים את המורכבות ואת הבעיות הנלוות, קיימת העדפה של

33 דו"ח הוועדה לחקירת מערך המודיעין בעקבות המלחמה בעיראק.

34 שתי דוגמאות אלה מבטאות בעיקר את היכולת של הדרג המדיני להגדיר סדר עדיפות לממסד המודיעיני.

יהיה בין השאר: "לסייע לראש הממשלה לעצב את קהילת המודיעין ולגבש מדיניות להפעלתה לטובת הביטחון הלאומי... לגבש אסטרטגיות ותוכניות עבודה לקהילת המודיעין, שיאושרו על ידי ראש הממשלה, שר הביטחון והקבינט המודיעיני. כמו כן לגבש תקציב שנתי ורב שנתי לקהילה... לסייע לראש הממשלה בלימוד, בהכונה, בניהול, בתיאום ובהפעלת קהילת המודיעין".³⁸

אף אחד מרעיונות אלה ואחרים, לא קרם עור וגידים מסיבות רבות. חלקן קשורות לתרבות הפוליטית והציבורית של ממסדים במדינת ישראל.

המענה המומלץ

מכל האמור לעיל, ברור כי נדרשת הסדרה כלשהי לאופן תפקודו של הממסד המודיעיני בקומת הביטחון הלאומי בישראל. עם זאת, יש להתייחס בכובד ראש לסיבות שהביאו את התפקוד למצבו הנוכחי.

תפיסת מודיעין לאומית בישראל, צריכה להתבסס על מענה המייצר איזון טוב יותר למתח שצוין, להסדיר את המציאות באופן חוקי, ולא לשתק את מאפייני התפקוד הנדרשים לממסד המודיעיני.

ברור לכול שאין זה פתרון אולטימטיבי ויש להתייחס אליו כמענה לשיפור המציאות וכהנחת מסילות לשינוי עתידי אפשרי כשתתקבל החלטה.

חוק מודיעין לאומי – על מדינת ישראל לחוקק חוק מודיעין לאומי שיסדיר את הגדרת האחריות **העקרונית** של הממסד המודיעיני כלפי מוסדות המדינה השונים, ויעביר בהקשר זה את מאפייני ההתנהלות של ארגוני המודיעין ממצב וולונטרי על בסיס רצון טוב, למחויבות ואחריות במסגרת החוק.

העמימות הנוכחית אל מול החלופה של "ריבונות הטכניקה"³⁵ ונוקשות תפקודית תחת חוק.

פתרונות שהוצעו

אז מה נכון לתפיסת המודיעין הלאומית של מדינת ישראל, להשאיר את המצב הקיים או להסדירו בחוק? לאורך השנים הוצעו פתרונות רבים שנועדו לפתור את סוגיות ההכונה והבקרה. יש שהציעו את מנגנון **השר למודיעין** ש"יפקח, מטעמו של ראש הממשלה, על פעולתם, ארגונם ותקציבם של השירותים החשאיים ועל מינוי עובדים בכירים בשירותים אלה... [ויהיה אחראי] להוביל את הקשר היום-יומי של ראש הממשלה עם ראשי השירותים החשאיים, ולפקח על יישומה בפועל של מדיניות ראש הממשלה ביחס אליהם".³⁶

קיים צורך מובהק בקיומו של מטה מודיעיני שאינו משתייך לאחד מהשירותים החשאיים

היו שהציעו את **המטה למודיעין**: "קיים צורך מובהק בקיומו של מטה מודיעיני שאינו משתייך לאחד מהשירותים החשאיים. מטה זה שבראשו 'המזכיר המודיעיני' יתאם את עבודת ארגוני המודיעין מול ראש הממשלה או ועדת שרים למודיעין, יבחן את התוצרים המודיעיניים, ירכז את העבודה בנושא קביעת הצי"ח למוסד, לשב"כ, ולאמ"ן, וכן את העבודה מול ראש הממשלה בנושאי בניין הכוח המודיעיני ותכניות חומש ועשור. המטה גם יניח בפני ראש הממשלה והשרים שיוחלט עליהם ניירות עבודה אינטגרטיביים מתוך מכלול העשייה של ארגוני המודיעין".³⁷

אחרים הציעו למנות **ראש לקהילת המודיעין** הישראלית שיהיה כפוף לראש הממשלה ותפקידו

35 מייקל אוקשוט, **הרציונליזם בפוליטיקה**, הוצאת שלם, 2011.

36 שלח, פרי וכהן, הצעת חוק השירותים החשאיים.

37 דו"ח הוועדה לחקירת מערך המודיעין בעקבות המלחמה בעיראק.

38 שמואל אבן ועמוס גרנית, **קהילת המודיעין הישראלית – לאן? ניתוח, מגמות והמלצות**, INSS, מזכר 97, מרץ 2009.

לפתחם. בישראל כאמור, נוכח אבולוציה היסטורית מקום המדינה, יש תלות גבוהה של הדרג המדיני בממסד המודיעיני בכל הנוגע להבנת המציאות, ובכללה תמונת מצב מדינית והערכה אסטרטגית. הדבר נובע מריכוז התחום במשך עשורים בחטיבת המחקר של אמ"ן (שהיא יחידה צבאית בתוך צה"ל) שהתמצבה כ"מעריך הלאומי" ובחלק מהזירות גם בגוף המחקר של המוסד ושב"כ.

הערכת מצב מדינית אסטרטגית, מכילה את התובנות ביחס למדינות ולישויות במציאות (גם כאלה שאינן מוגדרות כאויב) המשפיעות על המדיניות הלאומית העצמית ומושפעות ממנה. רכיביה מכילים על פי רוב את ניתוח המדיניות, הפוליטיקה, הכלכלה והחברה של מדינות וישויות אלה.

בניגוד למחקר צבאי ולמחקר טרור, חלקים נרחבים מבניית הערכת המצב המדינית אסטרטגית נשענים על מידע גלוי או נגיש יחסית, כך היה נכון בעבר, וכך ביתר שאת בעידן העכשווי עתיר המידע ברשת.

העיסוק בבניית הערכת מצב מדינית אסטרטגית מחייב בירור מתמיד של המפגש בין המדיניות של "הכחול" (מדינת ישראל במקרה שלנו) לבין זו של "האדום" (צבע המייצג בז'אנר הצבאי את האויב, אולם במקרה זה, כאמור, מתכוון לכלל הגורמים שאינם המדינה שלנו). מכיוון שכך, לא ניכר היתרון של המודיעין הצבאי (חטיבת המחקר של אמ"ן במקרה זה) בעיסוק במחקר ובהערכת מדיניות, נוסף על אחריותו העיקרית למחקר והערכה של צבא וטרור. יתרה מכך, הדבר עלול לפגוע במיקוד במחקר הצבאי ולהביא למעורבות לא בריאה מבחינה דמוקרטית של גורמי צבא בענייני מדיניות.

גורמים שונים עסקו בנושא זה בהרחבה בעבר, והבהירו כי נדרש בו שינוי, לדוגמה: "ההתפתחות ההיסטורית של קהיליית המודיעין הועידה לאגף

החוק יגדיר את **העקרונות** לקומת המפגש בין הממסד המודיעיני לגופי המדינה וישפר את יכולת הבקרה של הממשלה, הכנסת והמועצה לביטחון לאומי על פעולת המודיעין הלאומי ואופן מיצוי המשאבים. נכון יעשו מעצבי החוק, אם יגדירו **עקרונות כלליים בלבד** ולא יצללו למאות סעיפים פרטניים שיהיו לרועץ. דוגמה לחיוב: החוק יקבע כי על הממסד המודיעיני להציג במשותף לגורמים שייקבעו, פעם בחצי שנה, את המענה שלו לנושאים המתועדפים בצ"ח הלאומי. כמו כן יידרשו ארגוני המודיעין להציג כיצד הם מסנכרנים ביניהם את המשאבים כדי להגיע למיצוי מקסימלי. ניסוח חוק ברוח נכונה, יחזק את הביטחון הלאומי של ישראל, ישפר את הממשק בין הדרג המדיני לארגוני המודיעין, יאפשר לממסד המודיעיני להתייעל ויספק ביטחון טוב יותר לאזרחי מדינת ישראל.

ועדת ראשי שירותים והעומד בראשה – ור"ש היא ישות קיימת שאינה מעוגנת סטטוטורית. נראה כי כדי לשפר את תהליכי העבודה והסנכרון בין הארגונים לדרג המדיני בדגש על ראש הממשלה, נדרש לקבע את מעמדה של ור"ש במסגרת חוק המודיעין הלאומי. כמו כן יש לקבע את מעמדו של ראש הוור"ש³⁹ כאחראי על הצגת הפעולה המשותפת של הארגונים במענה לצי"ח ולסנכרון המשאבים. גם אם מענה זה אינו אופטימלי, יש בו כדי לשפר את המצב ולעקוף את האתגרים הטמונים בהצבת גורם חיצוני מעל לראשי הארגונים. גם מהלך זה, יחזק את הדיאלוג בין הממסד המודיעיני לדרג המדיני, יחזק את השיח והמחויבות התפקודית הפנימית שבין הארגונים וישפר את המודיעין ברמה הלאומית.

שכלול וגיוון הערכת המצב המדינית אסטרטגית בפני הדרג המדיני

היכולת של ראשי מדינה, הדרג המדיני, לקבל החלטות בהקשרי הביטחון הלאומי, תלויה באיכות תמונת המצב המדינית אסטרטגית והערכתו המונחת

39 נכון להיום, ראש המוסד מוגדר כראש ור"ש.

מושכלות ביחס למדיניות ולצמצם את הסבירות לטעויות, יש לבסס את יכולת המחקר והערכת המצב המדינית-אסטרטגית המוצגים להם, במסגרת אזרחית בלתי תלויה בצבא. לגבי מרחב הפתרון, הרי שאפשר להטיל את המשימה (כפי שהוצע לא פעם בעבר) על המוסד. היתרונות במוסד הם עצם היותו סוכנות אזרחית, העוסקת ממילא במחקר ובהערכת מצב מדינית בחלק מן הזירות, היות ראש המוסד יו"ר הוור"ש והנגישות המובנית לראש הממשלה. חסרונות המוסד בהקשר זה, הם עצם היותו חלק מהממסד המודיעיני, מה שעלול לתרום להטיות ארגוניות, ה-DNA המבצעי שלו, ועיסוק מחקרי מועט בחלק מהזירות.

לאור זאת, קיימת אפשרות נוספת שיש בה פוטנציאל רב-יתרונות שעשוי לספק מענה מיטבי לצורך הלאומי. מנגנון זה קיים במאפיינים דומים במדינות שונות, אולם הדוגמה הבולטת היא ה-Joint intelligence committee (JIC) בבריטניה. נציג את הרעיון ועקרונותיו⁴² בהתאמה⁴³ לצורך בישראל. הרעיון הוא הקמת מסגרת ייעודית רשמית, אזרחית, שתהיה אמונה על מחקר והערכה מדינית אסטרטגית עבור הקבינט. אין הכוונה לגוף איפכא מסתברא תגובתי ונלווה כפי שהוצע בהצעת החוק של חבר הכנסת הלוי,⁴⁴ אלא בגוף העיקרי שאמון על מחקר ועל הצגת ההערכה לדרג הביטחון הלאומי. גוף זה יוצב במשרד ראש הממשלה או במועצה לביטחון לאומי ויושם דגש על כך שיורכב ממגוון חוקרים מרקעים מקצועיים וחברתיים שונים ובהם: יוצאי ארגוני מודיעין, יוצאי משרד החוץ והביטחון, אנליסטים אזרחיים מנוסים שאינם יוצאי הממסד, חוקרים מהאקדמיה ועוד. ראש הגוף יוגדר כראש סוכנות לאומית.

המודיעין של צה"ל מטלות ותחומי פעולה שאינם בתחום אחריותו של מודיעין צבאי על פי הרווח והמקובל במרבית מדינות המערב. כך למשל, האחריות על המחקר המודיעיני בתחום המדיני... בתוך כך נטל על עצמו המודיעין הצבאי גם פונקציות שהוא אינו הכתובת הטבעית והמתבקשת מאליה למילויין.⁴⁰ עוד נאמר: "הערכת המודיעין הלאומית, דבר המסור היום בידי אגף המודיעין של צה"ל – גוף שבהיבטים של ראיית עולם ותחומי טיפול אינו צריך להיות 'המעריך הלאומי'".⁴¹

נוכח דברים אלו וכדי לאפשר לדרג המדיני בישראל להסתמך על הערכת מצב מדינית מגוונת ולא רק דרך הפריזמה המודיעינית ביטחונית, נכון יהיה ליצור יכולת חדשה בתפיסת המודיעין הלאומית שתאפשר זאת. בכל מקרה, המודיעין הצבאי יוכל להמשיך לחקור ולקיים הערכה מדינית כנגזרת של המחקר הצבאי. למשל, אי אפשר להפריד את מחקר חזבאללה ממחקר המדינה הלבנונית. זאת בשונה למשל ממחקר ומהערכה של מדיניות ארה"ב או טורקיה.

לאחר שבעה וחצי עשורים, מדינת ישראל נדרשת לעבור שלב בכל הקשור לסידור שלד המבנה של הביטחון הלאומי שלה. תופעות של התפתחות אבולוציונית והסתמכות על יתרונות יחסיים שהתאימו בראשית הדרך היו לגיטימיים עד כה; הבשלת תהליכי ההתפתחות הלאומית עם הבהירות הנוצרת כתוצאה מזעזועים מעצבים כמו שבעה באוקטובר, מניחים את האדנים לתחילת שינוי.

כדי לספק לקומת הביטחון הלאומי בישראל ולדרג המדיני שבראשה את מרב הכלים לקבלת החלטות

40 דו"ח הוועדה לחקירת מערך המודיעין בעקבות המלחמה בעיראק.

41 שלח, פרי וכהן, הצעת חוק השירותים החשאיים.

42 העקרונות הותאמו מתוך: קולונל ריצ'רד קמפ, שילוביות במודיעין הבריטי – ועדת המודיעין המשולבת (JIC), **מודיעין הלכה למעשה**, 7.11.2021.

43 מטבע הדברים אי אפשר לשכפל בדיוק את המנגנון הבריטי נוכח השונות בהתנהלות בכמה ממדים.

44 הצעת חוק הקמת מחלקה לגיבוש תפיסת מודיעין חלופית ("איפכא מסתברא") מגופי המודיעין, התשפ"ה:2024.

החסרונות:

1. השקעה משאבית נוספת.
2. נדרש גב של הדרג המדיני להתמקמות אפקטיבית של הסוכנות במארג הקיים.

קביעת עיקרון מוביל של שמירה על גיוון מקורות, איסופם והאיזון ביניהם

חלק מהותי בתפיסת מודיעין לאומית, הוא האחריות על מימוש סל מגוון של ערוצי איסוף ומקורות. זאת כדי לשמור על תמונת מודיעין עשירה ומבוססת ככל האפשר וצמצום הסבירות לכשל מודיעיני הנובע מהסתמכות יתר על ערוץ איסופי אחד. תפיסת המודיעין הלאומית של ישראל נדרשת להגדיר ולקבוע מנגנוני בקרה על קיומם של מקורות האיסוף ומימושם, וכן על איזון ההשקעה בכל אחד מהם. ההחלטה על צמצום יכולות איסוף או סגירתם צריכה להתקבל בדרג ור"ש, תוך הצגה לגורמים רלוונטיים בממשל כפי שיקבע. מאחר שארגוני המודיעין של ישראל פועלים לא פעם בחפיפה גזרתית ובחפיפה של דיסציפלינות איסוף, קיימת חשיבות יתרה לביסוסה של תמונת מקורות איסוף ברמה הלאומית אל מול האיומים השונים. תמונת מקורות ואיכותה, משפיעות על קבלת החלטות בדרג המדיני, ומכאן החשיבות הגבוהה להציגה באופן תדיר ויעיל בפניו. מומלץ ונכון שתמונת המקורות והנגישות המודיעינית הלאומית תוצג על ידי ור"ש בתדירות שתקבע בפני ראש הממשלה, שר הביטחון וראש המל"ל.

מוכנות והיערכות מתמדת למצב מלחמה

סעיף זה הוא תודעתי ואופרטיבי כאחד. תופעת המלחמה שרירה, קיימת והיא בבחינת מבחן-על לרמה הלאומית. על תפיסת המודיעין הלאומית להגדיר את אופן מוכנותה למלחמה בכל עת, את אופן מימוש המאמצים התומכים בשגרה ובחירום, את סדר העדיפויות מול נושאים אחרים שאינם מלחמה, ואת היכולות הנדרשות לעמידה במשימה בעת מלחמה. גם כאן, החלטה על צמצום יכולות

הסוכנות למחקר ולהערכה מדינית תשתמש במודיעין מסווג שמפיצות סוכנויות המודיעין ובעלות ברית מודיעיניות זרות, בדיווחים דיפלומטיים משגרירות מסביב לעולם ובמודיעין גלוי.

המשימה המרכזית של הסוכנות תהיה לספק הערכה לגבי עניינים אסטרטגיים, אירועים ומצבים הקשורים למדיניות וליחסי חוץ, ענייני כלכלה וחברה במזה"ת ובעולם, ונושאים בין-לאומיים נוספים. כמו כן, תהיה הסוכנות אחראית על ניטור התפתחות של איומים והזדמנויות ישירים ועקיפים במישור המדיני והתרעה עליהם.

הערכות הסוכנות יישלחו לשרי הקבינט ולמל"ל בשגרה וסביב אירועים מיוחדים. המסמכים יספקו לשרי הממשלה הערכה בהירה, ברורה וקצרה (ללא קשר למורכבות הנושא, להיקפו או לחשיבותו) של המודיעין מכל המקורות הזמינים, כדי לסייע להם בגיבוש מדיניות.

היתרונות בהקמת סוכנות מחקר והערכה מדינית אסטרטגית עבור דרג הביטחון הלאומי הם:

1. ההערכה המיועדת לשרי הקבינט נעשית בנפרד מסוכנויות המודיעין האוספות את המידע, תוך התחשבות בידע המתווסף להערכה בכל שלבי גיבוש הערכת המודיעין מנציגי הסוכנויות. משמעות הדבר היא שסביר שההערכות אינן מושפעות מגאווות יחידה, חשיבה לטווח ארוך על האינטרס של הסוכנות האוספת או השפעות הנובעות מהמאמצים העצומים, מהסיכונים ומההשקעות הכספיות הכרוכים בהשגת המודיעין עצמו.
2. גיוון דעות ופלורליזם הערכתי משופר (גם בין-ארגוני וגם בתמהיל האנושי).
3. התנהלות דמוקרטית ראויה.
4. מיצוי מיטבי של מודיעין לא מסווג (מידע גלוי, רשתות חברתיות, מידע מדיני, מחקר אזרחי).

בתוך כך, נדרשים מעקב ואספקת מודיעין אופרטיבי לפגיעה בקשת של איזמים, גם בעומק גאוגרפי ניכר. כמו כן, מוטיב ההערכה ביחס להשלכות הפעלת הכוח של ישראל, צריך לגלם את הגידול הניכר בחופש הפעולה ובגמישות של צה"ל נוכח המלחמה.

יצירת איזונים חדשים אל מול "זירות שלום"

זירות שבהן יש למדינת ישראל הסכמי שלום, כגון מצרים וירדן, הן נכס אסטרטגי. עם זאת, נכון שתפיסת מודיעין עדכנית, תגדיר את העקרונות והאיזונים הנדרשים כדי לוודא כי איזמים פוטנציאליים הן ברמה האסטרטגית והן ברמה האופרטיבית בזירות אלה, כגון הפיכה שלטונית, פעולות צבא מצרים בסיני או מאמצים איראניים בירדן – מנוטרים ומשוקפים כראוי לצה"ל ולממשל. הטענה כי אפשר להמשיך ולנהל זירות אלה במינימום של השקעה מודיעינית, איסופית ומחקרית היא מוטעית וסכנתה גדולה. מבט מודיעיני מפוקח על זירות אלה, המחזק את תמונת המודיעין והמוכנות לשינוי מצב, נדרש גם נדרש.

סוף דבר

לתפיסת המודיעין הלאומית של מדינת ישראל חשיבות ניכרת לעתידה ולביטחונה. קיימים זמנים בחייה של אומה שבהם היא נדרשת לנצל את המציאות שנקרתה בחייה ההיסטוריים, לזהות את הזדמנות הצמיחה וההתפתחות ולממשה בכל מאודה. שבעה באוקטובר הוא פנס רב עוצמה המאיר את ההזדמנות ההיסטורית המונחת לפתחה של מדינת ישראל בממדים רבים. בתוך כך, גם לתקן את שהשתנה בשלושת העשורים האחרונים ולגבש תפיסת מודיעין לאומית, נכונה ומותאמת לצורכי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל. השינוי הנדרש תובע איזון חדש ובריא יותר בין הממסד המודיעיני לדרג המדיני ולפיקוד הצבאי, ביסוסן של הנחות מוצא תפיסתיות המתכתבות עם המציאות, חזרה ליסודות המקצוע המודיעיני והתכונות מתמדת למלחמה.

יעודיות למלחמה או סגירתן צריכה להתקבל ברמת הוור"ש ובשיקוף לדרג המדיני הרלוונטי. היתרון במצפן המלחמה הוא בכך שהוא מושך את מוכנות המערכת לסף העליון שלה, וממנו אפשר לגזור התאמות גם לרמות צורך נמוכות יותר ואחרות. גם הטענה כי תדירות המלחמה היא נמוכה ביותר וכי עדיף למקד את פעולת המערכת המודיעינית במב"מ או בבט"ש (ביטחון שוטף), אינה נכונה. זאת מאחר שתהליכי מוכנות, כשירות ובניין כוח למלחמה אורכים זמן רב ודורשים תחזוק נוכח שינויי סד"כ (סדר כוחות) תמידיים, ולכן מיקוד המלחמה חייב להיות בראש סדר העדיפויות. המוכוונות למלחמה צריכה להקרין על ממדים רבים בפעולת הממסד המודיעיני ובכלל זה להשפיע על תוכניות האיסוף, על סוגי המבצעים ועל סדר העדיפויות ביניהם, על תעדוף נושאים למחקר, על הנגשה והעמקה, על הכשרות ותרגול כוח האדם ועוד. קיומו של בנק מטרות לגבי אויב מסוים, אינו ביטוי יחיד למוכנות על ארגונית למלחמה. על ארגוני המודיעין לקיים פעולה משותפת הדוקה בשגרה לאור מצפן המלחמה, כך שהיכולת שתיבנה אל מול האיזמים השונים תהיה מיטבית, ממוצה משאבית וסינרגטית באופייה.

מיקוד המלחמה חייב להיות בראש סדר העדיפויות

שינוי תפיסת הפעולה אל מול איזמים מתהווים – ההקשר המודיעיני

אחד השינויים התפיסתיים הנדרשים ביותר בתפיסת המודיעין של ישראל, הוא התמקדות ביכולת לזהות איזמים בהתהוותם והנחת התשתית המודיעינית להשמדתם. זאת בניגוד לתפיסת המב"מ שנכשלה במניעת ההתעצמות הצבאית של חמאס וחזבאללה. תפיסת המב"מ שנבעה מרעיון המניעה וההשפעה, תבעה השקעת משאבים מודיעיניים נרחבים, הסיטה את התודעה הביטחונית והחלישה את המוכנות למלחמה. בגיבוש תפיסת המודיעין החדשה יש לעצב עקרונות פעולה המותאמים למצב החדש במזרח התיכון לאור תוצאותיה של מלחמת חרבות ברזל.